

3.8. Ο «ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ» ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΠΟ ΚΑΘΕ ΔΟΥΛΕΙΑ

Σύγχρονες μορφές εξάρτησης και δουλείας.

Ας παρατηρήσουμε τις εικόνες και ας διαβάσουμε μία μαρτυρία για το θέμα.

Τι σκεφτόμαστε όταν ακούμε τις λέξεις δουλεία και εξάρτηση;

1.

2.

3.

Μαρτυρίες πρώην εξαρτημένων ανθρώπων

ΓΙΑΝΝΗΣ

[...] τελικά δεν είχα ποτέ φίλους [...]. Στο λύκειο δεν πήγα.

[...] Την δύναμή μου την έκανα βία, ακόμη και σε ανθρώπους που αγαπούσα. Με φοβόντουσαν και οι δικοί μου άνθρωποι και οι ξένοι. [...] Πάθαινα μπλακ άουτ [...] και ξυπνούσα σε νοσοκομεία ή σε πάρκα. Πολλές φορές κινδύνεψα να πεθάνω.

ΒΑΣΩ

[...] κατέστρεψα ό,τι είχα δημιουργήσει, ήμουν φορτωμένη ενοχές απέναντι στον εαυτό μου, στο γιο μου, έγινα ελεεινή μητέρα, κόρη, σύντροφος, ήμουν μια κινούμενη ωρολογιακή βόμβα, με συχνές εκρήξεις όπου ασκούσα βία σε ανθρώπους και πράγματα, έγινα επικίνδυνη και για μένα [...]. Το τελευταίο εξάμηνο της χρήσης μου ζούσα μέσα στο σπίτι, δεν έβγαίνα ποτέ, δεν κοιμόμουν, δεν έτρωγα, ήμουν η σκιά του εαυτού μου, ήμουν ασυνεπής στις επαγγελματικές μου υποχρεώσεις, ήμουν ασυνεπής στον εαυτό μου σε τέτοιο βαθμό που [...] κατάλαβα ότι ήμουν αιχμάλωτη [...]. Είχα ξεμείνει από ανθρώπους και λεφτά. Και για όποιον αγαπούσα ήμουν επικίνδυνη κι αυτό έκανε τα πράγματα απελπιστικά. [...]

Όσας, αστική μη κερδοσκοπική εταιρία (Θεσσαλονίκη).

Σύγχρονες μορφές εξάρτησης με χρήση θρησκευτικών όρων.

Ας σκεφτούμε ο καθένας και η καθεμία από εμάς ποιο είναι το νόημα του όρου «δούλος/δούλη του Θεού» στα παρακάτω κείμενα. Στη συνέχεια, ας μοιραστούμε τις απόψεις μας με τον διπλανό ή τη διπλανή μας και ας ακούσουμε στην ολομέλεια τα αποτελέσματά μας. Στο τέλος, ας συγκρίνουμε όσα είπαμε με τη σημασία της λέξης δούλος/δούλη, που δίνεται στο Λεξικό Νεοελληνικής Γλώσσας.

Από την Παλαιά Διαθήκη

- Γέν. 26, 24: Ο Κύριος παρουσιάστηκε [στον Ισαάκ] εκείνη τη νύχτα και του είπε: «Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ, του πατέρα σου. Μη φοβάσαι! Εγώ θα είμαι μαζί σου· θα σε ευλογήσω και θα σου δώσω πάρα πολλούς απογόνους, για χάρη του Αβραάμ του δούλου μου.
- Έξ. 32, 11-13: [Ο Μωυσής απευθυνόμενος στο Θεό] είπε: «[...] Θυμήσου τον Αβραάμ, τον Ισαάκ και τον Ιακώβ, τους δούλους σου, που τους υποσχέθηκες να τους δώσεις τόσο πολλούς απογόνους, όσα τ' αστέρια του ουρανού, και σ' αυτούς τους απογόνους να δώσεις ολόκληρη αυτή τη χώρα, για ιδιοκτησία παντοτινή.
- Α' Βασ. 8, 22-23: Μετά στάθηκε ο Σολομών μπροστά στο θυσιαστήριο του Κυρίου, απέναντι σ' όλη την ισραηλιτική κοινότητα. Άπλωσε τα χέρια του στον ουρανό και είπε: «Κύριε, Θεέ του Ισραήλ, δεν υπάρχει Θεός όμοιος μ' εσένα στον ουρανό πάνω κι εδώ κάτω στη γη. Τηρείς τη διαθήκη σου με τους δούλους σου και δεν παύεις να τους αγαπάς, όταν ζουν ενώπιόν σου με απόλυτη τιμότητα».

Από την Καινή Διαθήκη

- Ιω. 15, 14-15: Εσείς είστε φίλοι μου, αν κάνετε αυτά που εγώ σας παραγγέλλω. Δε σας ονομάζω πια δούλους, γιατί ο δούλος δεν ξέρει τι κάνει ο κύριός του. Σας ονομάζω φίλους, γιατί σας έκανα γνωστά όλα όσα άκουσα από τον Πατέρα μου.
- Γαλ. 1, 10: [Μιλάει ο απ. Παύλος] Τι νομίζετε; Των ανθρώπων την εύνοια επιδιώκω τώρα ή του Θεού; Ή μήπως ζητώ να αρέσω στους ανθρώπους; Όχι· γιατί αν πράγματι ζητούσα να αρέσω στους ανθρώπους, δεν θα ήμουν υπηρέτης του Χριστού.
- Τίτ. 1, 1: Ο Παύλος, δούλος του Θεού, που με έστειλε ο Ιησούς Χριστός, για να διαδώσω την πίστη των εκλεκτών του Θεού και τη βαθιά γνώση της χριστιανικής αλήθειας.

«Δούλος του Θεού»

Η Εκκλησία συχνά αποκαλεί τον πιστό άνθρωπο “δούλο Θεού” (π.χ. “βαπτίζεται ο δούλος του Θεού ...”, “νυμφεύεται ο δούλος του Θεού...”). Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί σύγχυση. Η Εκκλησία διαμόρφωσε τα σχετικά κείμενά της σε μια εποχή όπου υπήρχε ο θεσμός της δουλείας. Με την έκφραση αυτή η Εκκλησία δεν αποδεχόταν τη δουλεία, αλλά ακριβώς το αντίθετο. Δήλωνε κάτι ανατρεπτικό: ότι ο άνθρωπος πρέπει να είναι ελεύθερος από κάθε δουλεία σε ανθρώπους ή σε καταστάσεις.

Απέναντι, λοιπόν, σε όλους τους επίδοξους αφέντες και τυράννους που επιθυμούν να τον σκλαβώσουν, ο Χριστιανός δηλώνει ότι δε δέχεται να δουλωθεί από κανέναν, αφού ο ίδιος είναι ήδη δουλωμένος σε έναν Κύριο, αλλά και κανένας δεν έχει δικαίωμα να υποδουλώνει αυτόν που ελεύθερα επιλέγει να είναι “δούλος” του Θεού. Μόνο που ο Κύριος αυτός είναι παράξενος. Έγινε δούλος και θυσιαστήκη για να κάνει το “δούλο” του παιδί του και ελεύθερο. Με δυο λόγια, δούλος Θεού σημαίνει γιος του Θεού, άρα ελεύθερος από κάθε εξαναγκασμό και σκλαβιά. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα του Απ. Παύλου, ο οποίος επανειλημμένα αποκαλεί τον εαυτό του “δούλο” του Θεού και βιώνει αυτήν την πραγματικότητα ως κατεξοχήν πράξη ελευθερίας.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Γ' Λυκείου, ΔΕ 4, σ. 38-39.

Δουλεία στον Θεό = ελευθερία

Ο Χριστός προσφέρει στον άνθρωπο την αληθινή ελευθερία. Και η χριστιανική ζωή είναι ζωή πορείας προς την αληθινή ελευθερία. [...] Για να κερδίσει όμως ο άνθρωπος αυτή την ελευθερία, γίνεται

δούλος του Θεού. Η δουλεία στο Θεό είναι ελευθερία από την αμαρτία και το θάνατο. [...] Σημαντικότερη όμως για τον άνθρωπο είναι η ελευθερία από τον ίδιο τον εαυτό του. Η ελευθερία αυτή πραγματοποιείται με την καταπολέμηση των παθών, που υποδουλώνουν τον άνθρωπο και ανατρέπουν τον εσωτερικό του κόσμο. [...] Απαλλασσόμενος ο πιστός από τα πάθη και αποκαθιστώντας την κυριαρχία του νου μέσα στην ύπαρξή του κάνει δυνατή τη φανέρωση των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος.

Μαντζαρίδης, Γ. (1991). *Χριστιανική Ηθική*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 231, 234.

«Οὐ ποιῶ τό θέλημα τό ἐμόν»

Όταν ο Χριστιανός τηρεί τις εντολές και διατηρεί τη θεία χάρη που δέχθηκε στο βάπτισμα, εγκαταλείπει «το ίδιον θέλημα» [το δικό του θέλημα]. Γίνεται δούλος Θεού [...]. Ο Χριστός έλεγε: «Οὐ ποιῶ τό θέλημα τό ἐμόν ἀλλά τοῦ πέμψαντός με πατρός» [δεν κάνω αυτό που θέλω εγώ, αλλά αυτό που θέλει εκείνος που μ' έστειλε]. Και πρόσθετε: «Πάτερ μου εἰ δυνατόν ἐστι παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τό ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγώ θέλω ἀλλ' ὡς σύ» [«Πατέρα μου, αν είναι δυνατό, ας μην πιω αυτό το ποτήρι· όμως ας μη γίνει το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου»] (Μτ 26, 39). Με τον τρόπο αυτόν, ο Χριστός δίδασκε τους μαθητές του, αλλά και όλους τους Χριστιανούς, να εκζητούν στους πειρασμούς τη βοήθεια του Θεού. Και ακόμη να υποτάσσουν το ανθρώπινο θέλημα στο θείο.

Καλλιακμάνης, Β. π. (1993). *Από το φόβο στην αγάπη*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, σσ. 104-105.

δούλος: 1^α. αυτός που είχε στερηθεί την προσωπική του ελευθερία και κάθε ανθρώπινο δικαίωμα και που αποτελούσε ιδιοκτησία κάποιου. (πρβ. σκλάβος) [[...]] || (επέκτ.) άνθρωπος στον οποίο δεν αναγνωρίζονται, στην πράξη, ορισμένα δικαιώματα [...]. **β.** (μτφ., αρσ.) αυτός που είναι απόλυτα εξαρτημένος από κτ., με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ενεργεί ως πνευματικά ή ψυχικά ελεύθερος άνθρωπος: *Εἶναι ~ των παθῶν του / του ποτού / των ναρκωτικῶν*. [[...]] **β.** (εκκλ.) Ο ~ / η δούλη του Θεού, χαρακτηρισμός του πιστού και ταπεινού χριστιανού.

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη)

Σχέσεις εξάρτησης, σχέσεις ελευθερίας στον Χριστιανισμό.

*Robert Lentz. Ο Χριστός στο περιθώριο (Christ in the margins)

Ας παρατηρήσουμε την εικόνα και ας συζητήσουμε τι βλέπουμε, τι σκεφτόμαστε και τι αναρωτιόμαστε για αυτό που βλέπουμε. Ας διαβάσουμε έπειτα το σχόλιο γι' το συγκεκριμένο έργο και ας συζητήσουμε για τις χριστιανικές έννοιες «πάθη» και «απελευθέρωση». Τα κείμενα θα μας βοηθήσουν, ώστε να τις νοηματοδοτήσουμε.

*Σχόλιο στο έργο του R. Lentz, Ο Χριστός στο περιθώριο.

Παρατηρώ προσεκτικά την εικόνα. Ο Χριστός, όχι όπως τον έχω συνηθίσει...

Εν τέρα μορφή; Πίσω από συρματοπλέγματα. Με κοιτάζει. Έντονα; Έρχεται στο μυαλό μου το ευαγγέλιο της κρίσης. Ο Χριστός φυλακισμένος ως ένας των ελαχίστων, ταυτισμένος με όλους εκείνους στις φυλακές, στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, στα γκέτο των μεγαλουπόλεων.

Κοιτάζω συνεχώς την εικόνα. Το βλέμμα μου έλκεται από τα επιμέρους. Ξύλινο πλαίσιο, συρματοπλέγμα, χρυσό φως. Διαβάζω το σχόλιο του ζωγράφου. Μου ανοίγει δρόμο να σκεφτώ. Σε ποια πλευρά του φράκτη είναι ο Χριστός; Είναι φυλακισμένος εκείνος ή μήπως είμαστε εμείς οι φυλα-

κισμένοι κι εκείνος εκεί, δίπλα μας, στέκει σταθερός, παραμερίζει τα δεσμά μας και μας απευθύνει το δικό του κάλεσμα; Αναρωτιέμαι. Και τα δεσμά;

Ποιος τα τοποθέτησε εκεί και γιατί. Μήπως είναι δική μου η απόφαση; Πόσες φορές δεν βάζω ένα φράχτη ανάμεσα στον εαυτό μου και στην αληθινή ευτυχία.

Διαβάζω στον Ελύτη «όλοι μας είμαστε δέσμοι μιας ευτυχίας που από δικό μας λάθος αποστερούμαστε». Πόσες φορές ακολουθούμε προσωπικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές και άλλες συμβάσεις που γίνονται φραγμοί για την όντως ζωή;

Εμείς και τα δεσμά μας. Ή μήπως εμείς με τα δεσμά μας φτιάχνουμε αγκαθωτούς φράκτες κι έτσι κλείνουμε έξω Εκείνον και ό,τι συνεπάγεται η σχέση μας μαζί του. Φράκτες - δεσμά για να προφυλαχτούμε από τις «επικίνδυνες» μνήμες μας, από τους στόχους και τις αξίες ζωής που Εκείνος εμπνέει και που θα μπορούσαν να μας κάνουν συμμετόχους στο χρυσό φως που τον περιβάλλει.

Βάσω Γώγου, θεολόγος, φιλόλογος εκπαιδευτικός.

Αποφασιστική θέληση

Εξέτασε τις θεραπείες που πρέπει να χρησιμοποιήσεις γι' αυτές τις κακές σου έξεις και συνήθειες. Από τις θεραπείες αυτές η πρώτη είναι το να θέλεις να διορθωθείς όχι αμφιβάλλοντας, αλλά αποφασιστικά. Διότι οι σωματικές ασθένειες μπορούν να θεραπευθούν και χωρίς την θέλησή μας, οι ασθένειες όμως της ψυχής χωρίς να το θέλουμε δεν είναι δυνατό να θεραπευθούν. Διότι και γι' αυτές χρειάζεται μια αποφασιστική θέληση του ασθενή, για να ιατρευθεί και να χρησιμοποιήσει τα μέσα και τα όργανα εκείνα, τα οποία είναι κατάλληλα για τη θεραπεία.

Νικοδήμου Αγιορείτου (2008). *Πνευματικά Γυμνάσματα*. Νέα Σκήτη (Άγιον Όρος): Συνοδία Σπυρίδωνος Ιερομονάχου, σ. 433.

Πάθη: κακό ή καλό;

...Λέγοντας πάθη εννοούμε οποιαδήποτε άλογη επιθυμία που κατακτά βίαια την ψυχή· τον θυμό, τη ζήλια, τη λαιμαργία, την επιθυμία για δύναμη, την υπερηφάνεια και τα υπόλοιπα. Πολλοί από τους Πατέρες θεωρούν τα πάθη σαν κάτι βασικά κακό, δηλαδή σαν εσωτερικές αρρώστιες, ξένες προς την αληθινή φύση του ανθρώπου. Μερικοί απ' αυτούς όμως υιοθετούν μια πιο θετική άποψη, θεωρώντας τα πάθη δυναμικές ωθήσεις, βαλμένες μέσα στον άνθρωπο από το Θεό, και επομένως καλές στο βάθος τους, αν και προς το παρόν έχουν διαστραφεί από την αμαρτία. Πάνω σ' αυτήν την πιο λεπτή άποψη, σκοπός μας δεν είναι να εξαλείψουμε τα πάθη, αλλά να αλλάξουμε κατεύθυνση στις ενέργειές τους. Η ανεξέλεγκτη οργή μπορεί να μετατραπεί σε δίκαιη αγανάκτηση, η γεμάτη κακεντρέχεια ζήλια σε ζήλο για την αλήθεια, η σεξουαλική επιθυμία σε έρωτα αγνό μέσα στη ζέση του. Τα πάθη επομένως πρέπει να εξαγνισθούν κι όχι να σκοτωθούν· να παιδαγωγηθούν κι όχι να ξεριζωθούν· να χρησιμοποιηθούν θετικά κι όχι αρνητικά. Στους εαυτούς μας και στους άλλους λέμε: όχι "καταπίεση" αλλά "μεταμόρφωση".

Ware, Κάλλιστος, επίσκοπος Διοκλείας (1982). *Ο Ορθόδοξος δρόμος*, Αθήνα: Επτάλοφος, σσ. 133-134.

Θεολογικά επιχειρήματα για την αντιμετώπιση σύγχρονων φαινομένων δουλείας

Ας συζητήσουμε για το φαινόμενο της εξάρτησης. Ας εντοπίσουμε αίτια και συνέπειες στην καθημερινότητά μας και ας προτείνουμε τρόπους «θεραπείας» και απεξάρτησης, ως κατ' εξοχήν πράξεις ελευθερίας, κάνοντας τη σύνδεση με την ορθόδοξη θεολογική αντίληψη περί ελευθερίας.